

سلسله درس‌هایی از قواعد فقه / ۸

قاعده میسور

برداشتی از دروس خارج قواعد فقه استاد معظم

حضرت آیت‌الله العظمی شیخ محمد جواد فاضل لنکرانی

تقریر، تحقیق و تعلیق از:

سید مرتضی میرزاده اهری

معاونت پژوهش مرکز فقهی ائمه اطهار (علیهم‌السلام)

- ◀ سرشناسه: فاضل لنکرانی، محمدجواد، ۱۳۴۱ -
- ◀ عنوان و نام پدیدآور: قاعده میسور؛ برداشتی از دروس خارج قواعد فقه حضرت آیت الله محمدجواد فاضل لنکرانی دامت برکاته /
- تقریر، تحقیق و تعلیق: سید مرتضی میرزاده اهری.
- ◀ مشخصات نشر: قم: مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)، ۱۳۹۶.
- ◀ مشخصات ظاهری: ۵۷۲ ص.
- ◀ شابک: ۵ - ۰۸۲ - ۳۸۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸
- ◀ وضعیت فهرست نویسی: فیبا.
- ◀ موضوع: قاعده میسور (Maysur formula (Islamic law)
- ◀ ساله افزوده: میرزاده اهری، سید مرتضی، ۱۳۶۱ -، گردآورنده
- ◀ رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ ف ۹ م / ۱۶۹/۵۲ BP
- ◀ سند، دیوبی: ۲۹۷/۳۲۴
- ◀ شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۳۰۹۴۸

قاعده میسور

برداشتی از دروس خارج قواعد فقه

حضرت آیت الله حاج شیخ محمدجواد فاضل لنکرانی دامت برکاته

ناشر: مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)

- تقریر، تحقیق و تعلیق: سید مرتضی میرزاده اهری ○ صفحه آرا: سید مرتضی میرزاده اهری
- قیمت: ۴۰۰۰ تومان ○ نوبت چاپ: ۱۳۹۶ / ۱
- شمارگان: ۳۰۰ نسخه ○ چاپ: چاپخانه اعتماد
- شابک: ۵ - ۰۸۲ - ۳۸۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸

مراکز پخش (۸)

قم، میدان معلم، مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)، تلفن: ۳۷۷۴۹۴۹۴ و ۳۷۸۳۲۳۰۳

قم شعبه ۱: خیابان ارم، جنب مدرسه کرمانی ها، تلفن: ۳۷۷۴۴۲۷۱ و ۳۷۷۴۴۲۹۱

شعبه تهران: سه راه ضربخانه، پاسداران، خیابان شهید کاشی ها، پلاک ۶، تلفن: ۲۲۸۴۳۹۶۵

شعبه مشهد: چهارراه شهدا، خیابان آیت الله بهجت، نبش بهجت ۹/۱، مقابل اداره پهرستی، تلفن: ۳۲۲۲۰۱۶۰

www.ketab.ir

www.ketab.ir

زمین اگر چه قیاسی ست بس مع الفارق
ولی ز جانب تو این سخن نماید راست
مثال مولویم؛ ای که شمس تبریزی
سپند وارم و در جان زمار تو غوغاست
سرا به فتوح احوال آن چنان نمید بود
«ای تو در لطمه این چنین خوش آراست»

به استاد و مرادم:

آیت الله محمد جواد فاضل لنگرانی

www.ketab.ir

فهرست تفصیلی مطالب

۲۱	● سخن آغازین
۲۵	● پیش گفتار

فصل نخست: کلیات / ۲۹

۳۱	● گفتار نخست: بازشناسی قاعده
۳۱	۱. مفاد قاعده
۳۳	۲. واژه شناسی (مفردات) قاعده
۳۳	۱-۲. میسور
۳۳	۱-۱-۲. میسور در لغت
۳۴	۲-۱-۲. میسور در اصطلاح فقه و اصول
۳۵	۲-۲. معسور
۳۵	۱-۲-۲. معسور در لغت
۳۵	۲-۲-۲. معسور در اصطلاح فقه و اصول
۳۵	۳. تعابیر قاعده
۳۵	۱-۳. لا یتْرک المیسور بالمعسور
۳۶	۲-۳. المیسور لا یسقط بالمعسور
۳۶	۳-۳. ما لا یندرک کله لا یتْرک کله
۳۶	۴-۳. سقوط التکلیف بالبعض لا یستلزم سقوط التکلیف بالباقی
۳۷	۵-۳. إن المقدور علیه لا یسقط بسقوط المعجوز عنه
۳۷	۶-۳. إن المتعذر یسقط اعتباره و الممكن یستصحب فيه التکلیف

- ۱۰۱..... ۲-۱-۲-۱-۵. مناقشه امام خمینی
- ۱۰۳..... ۳-۱-۲-۱-۵. بررسی مناقشه امام خمینی
- ۱۰۴..... ۴-۱-۲-۱-۵. دیدگاه برگزیده
- ۱۰۴..... ۲-۲-۱-۵. تقریر دوم: استصحاب وجوب نفسی بدون لحاظ متعلق
- ۱۰۶..... ۱-۲-۲-۱-۵. تفاوت تقریر دوم با تقریر نخست
- ۱۰۷..... ۲-۲-۲-۱-۵. مناقشات محقق اصفهانی
- ۱۰۷..... ۱-۲-۲-۱-۵. مناقشه نخست
- ۱۰۸..... ۲-۲-۲-۱-۵. پاسخ محقق اصفهانی به مناقشه نخست خویش
- ۱۰۸..... ۳-۲-۲-۱-۵. مناقشه حضرت استاد در پاسخ محقق اصفهانی
- ۱۰۸..... ۴-۲-۲-۱-۵. مناقشه دوم
- ۱۰۹..... ۵-۲-۱-۲-۱-۵. پاسخ حضرت استاد به مناقشه دوم
- ۱۰۹..... ۳-۱-۲-۱-۵. دیدگاه برگزیده
- ۱۱۰..... ۳-۲-۱-۵. تقریر سوم: استصحاب وجوب باقی اجزاء بدون لحاظ نفسیت و غیرت
- ۱۱۱..... ۱-۳-۲-۱-۵. مناقشه محقق اصفهانی
- ۱۱۲..... ۲-۳-۲-۱-۵. پاسخ حضرت استاد
- ۱۱۳..... ۳-۳-۲-۱-۵. دیدگاه برگزیده
- ۱۱۳..... ۴-۲-۱-۵. تقریر چهارم: استصحاب انبساطی
- ۱۱۴..... ۱-۴-۲-۱-۵. مناقشه امام خمینی
- ۱۱۶..... ۲-۴-۲-۱-۵. پاسخ حضرت استاد
- ۱۱۸..... ۳-۴-۲-۱-۵. دیدگاه برگزیده
- ۱۱۹..... ۲-۵. جمع‌بندی و دیدگاه برگزیده پیرامون دلیل استصحاب
- ۱۲۱..... کج گفتار دوم: پشتوانه‌های نقلی
- ۱۲۱..... ۱. استناد به کتاب
- ۱۲۱..... * ۱-۱. آیه ۱۶ سوره تغابن
- ۱۲۱..... ۱-۱-۱. تقریر استدلال به آیه
- ۱۲۳..... ۲-۱-۱. تحلیل و بررسی
- ۱۲۳..... ۱-۲-۱-۱. نسبت‌سنجی آیه با آیه متناظر

۱۳۶	۱-۱-۲-۱-۱ دیدگاه شیخ طبرسی
۱۳۷	۲-۱-۲-۱-۱ بررسی کلام شیخ طبرسی
۱۳۸	۳-۱-۲-۱-۱ دیدگاه علامه طباطبائی
۱۳۹	۴-۱-۲-۱-۱ بررسی کلام علامه طباطبائی
۱۳۲	۲-۱-۱ دیدگاه برگزیده
۱۳۳	❁ ۱-۱ آیه ۱۲۹ سوره نساء
۱۳۳	۱-۲-۱ تقریر استدلال به آیه
۱۳۶	۲-۱ تحلیل و بررسی
۱۳۶	۱-۲-۱-۱ خاتمه عدالت در آیه
۱۳۶	۱-۱-۲-۱ وایت هشام بن حکم
۱۳۸	۲-۱-۲-۱ دیدگاه علامه طباطبائی
۱۳۹	۳-۲-۱ دیدگاه برگزیده
۱۴۰	❁ ۳-۱ آیه ۲۸۶ سوره بقره
۱۴۱	۱-۳-۱ تقریر استدلال به آیه
۱۴۲	۲-۳-۱ تحلیل و بررسی
۱۴۲	۱-۲-۳-۱ معنای «وسع» در آیه
۱۴۳	۲-۲-۳-۱ مراد از «تکلیف» در آیه
۱۴۵	۳-۳-۱ دیدگاه برگزیده
۱۴۵	❁ ۴-۱ آیه ۱۹۹ سوره اعراف
۱۴۵	۱-۴-۱ تقریر استدلال به آیه
۱۴۶	۲-۴-۱ تحلیل و بررسی
۱۴۶	۱-۲-۴-۱ معنای «حقو» در آیه
۱۴۸	۳-۴-۱ دیدگاه برگزیده
۱۴۹	❁ ۵-۱ آیه ۱۸۵ سوره بقره
۱۴۹	۱-۵-۱ تقریر استدلال به آیه
۱۵۰	۲-۵-۱ تحلیل و بررسی
۱۵۰	۱-۲-۵-۱ بررسی گستره عرضی آیه

- ۱۵۲ ۱-۲-۵-۱. مناقشه در گستره عرضی آیه
- ۱۵۲ ۱-۱-۱-۲-۵-۱. مناقشه فحست
- ۱۵۳ ۲-۱-۱-۲-۵-۱. پاسخ حضرت استاد
- ۱۶۴ ۳-۱-۱-۲-۵-۱. مناقشه دوم
- ۱۶۴ ۴-۱-۱-۲-۵-۱. پاسخ حضرت استاد
- ۱۶۵ ۲-۲-۵-۱. بررسی گستره طولی آیه
- ۱۶۵ ۳-۵-۱. دیدگاه برگزیده
- ۱۶۶ ۱-۱-۱-۲-۵-۱. دیدگاه برگزیده
- ۱۶۷ ۱-۱-۱-۲-۵-۱. دیدگاه برگزیده
- ۱۶۷ ۲-۱-۱-۲-۵-۱. دیدگاه برگزیده
- ۱۶۸ ۲-۱-۱-۲-۵-۱. دیدگاه برگزیده
- ۱۷۱ ۱-۱-۱-۲-۵-۱. دیدگاه برگزیده
- ۱۷۲ ۲-۱-۱-۲-۵-۱. دیدگاه برگزیده
- ۱۷۳ ۳-۱-۱-۲-۵-۱. دیدگاه برگزیده
- ۱۷۳ ۲. استاد به سنت
- ۱۷۴ ۱-۲. بررسی سندی روایات
- ۱۷۵ ۱-۱-۲. جبران ضعف سندی با شهرت جابره
- ۱۷۶ ۱-۱-۱-۲. کلام وحید بهبهانی
- ۱۷۷ ۲-۱-۱-۲. کلام شیخ انصاری
- ۱۷۷ ۲-۱-۲. مناقشه در شهرت جابره
- ۱۷۸ ۱-۲-۱-۲. مناقشه محقق نراقی
- ۱۷۸ ۱-۱-۲-۱-۲. مناقشه در شهرت متنی
- ۱۷۹ ۲-۱-۲-۱-۲. مناقشه در شهرت مدلولی
- ۱۸۰ ۳-۱-۲-۱-۲. دیدگاه برگزیده محقق نراقی
- ۱۸۱ ۲-۲-۱-۲. مناقشه امام خمینی
- ۱۸۳ ۳-۲-۱-۲. پاسخ حضرت استاد
- ۱۸۵ ۴-۲-۱-۲. مناقشه صاحب «اوثق الوسائل»

۱۸۷	۵-۲-۱-۲ پاسخ حضرت استاد
۱۸۸	۳-۱-۲ دیدگاه برگزیده حضرت استاد
۱۸۹	۲-۲ بررسی دلالتی روایات
۱۸۹	۱-۲-۲ روایت نخست
۱۹۱	۱-۱-۲-۲ تقریر استدلال
۱۹۱	۲-۱-۲-۲ تحلیل و بررسی
۱۹۱	۱-۲-۱-۲-۲ گه‌انزنبها در خصوص معنای روایت
۱۹۷	۲-۱-۲ دیدگاه محقق تراقی
۱۹۷	۲-۲-۲ مناقشه نخست
۱۹۸	۲-۲-۱-۲ پاسخ محقق تراقی
۲۰۰	۲-۲-۱-۲ مناقشه دوم
۲۰۱	۲-۲-۱-۲ پاسخ محقق تراقی
۲۰۲	۳-۲-۱-۲ دیدگاه شریخته
۲۰۵	۴-۲-۱-۲ دیدگاه آخوند خراسانی
۲۰۸	۵-۲-۱-۲ دیدگاه محقق نائینی
۲۰۹	۶-۲-۱-۲ دیدگاه محقق اصفهانی و امام خمینی
۲۱۶	۷-۲-۱-۲ بررسی کلمات محقق اصفهانی و امام خمینی
۲۲۰	۸-۲-۱-۲ دیدگاه محقق بجنوردی
۲۲۶	۹-۲-۱-۲ بررسی دیدگاه محقق بجنوردی
۲۲۷	۱۰-۲-۱-۲ دیدگاه محقق روحانی
۲۳۲	۱۱-۲-۱-۲ بررسی کلمات محقق روحانی
۲۳۴	۳-۱-۲ جمع‌بندی و بیان دیدگاه برگزیده
۲۳۷	۲-۲-۲ روایت دوم
۲۳۷	۱-۲-۲-۲ تقریر استدلال
۲۳۸	۲-۲-۲-۲ تحلیل و بررسی
۲۳۸	۱-۲-۲-۲ دیدگاه محقق تراقی
۲۴۳	۲-۲-۲-۲ دیدگاه شیخ انصاری

- ۲۴۷..... ۳-۲-۲-۲-۲ بررسی کلمات شیخ انصاری
- ۲۴۸..... ۴-۲-۲-۲-۲ دیدگاه آخوند خراسانی
- ۲۵۳..... ۵-۲-۲-۲-۲ دیدگاه محقق نائینی
- ۲۵۵..... ۶-۲-۲-۲-۲ دیدگاه محقق اصفهانی
- ۲۶۳..... ۷-۲-۲-۲-۲ بررسی کلمات محقق اصفهانی
- ۲۶۹..... ۸-۲-۲-۲-۲ دیدگاه محقق بجنوردی
- ۲۷۲..... ۹-۲-۲-۲-۲ دیدگاه امام خمینی
- ۲۷۹..... ۱۰-۲-۲-۲-۲ بررسی کلمات امام خمینی
- ۲۸۱..... ۱۱-۲-۲-۲-۲ دیدگاه محقق روحانی
- ۲۹۳..... ۱۲-۲-۲-۲-۲ بررسی کلمات محقق روحانی
- ۲۹۷..... ۱۳-۲-۲-۲-۲ دیدگاه برگزیده
- ۳۰۱..... ۳-۲-۲-۲-۲ روایت سوم *
 ۳۰۱..... ۱-۳-۲-۲-۲ تقریر استدلال
- ۳۰۲..... ۲-۳-۲-۲-۲ تحلیل و بررسی
- ۳۰۲..... ۱-۲-۳-۲-۲ مناقشات چهارگانه حق تراقی
- ۳۰۳..... ۱-۱-۲-۳-۲-۲ مناقشه نخست
- ۳۰۳..... ۲-۱-۲-۳-۲-۲ مناقشه دوم
- ۳۰۴..... ۳-۱-۲-۳-۲-۲ مناقشه سوم
- ۳۰۵..... ۴-۱-۲-۳-۲-۲ مناقشه چهارم
- ۳۰۷..... ۲-۲-۳-۲-۲ پاسخ شیخ انصاری
- ۳۰۷..... ۱-۲-۲-۳-۲-۲ پاسخ به مناقشه نخست
- ۳۰۹..... ۲-۲-۲-۳-۲-۲ پاسخ به مناقشه دوم
- ۳۱۱..... ۳-۲-۲-۳-۲-۲ پاسخ به مناقشه سوم
- ۳۱۲..... ۴-۲-۲-۳-۲-۲ پاسخ به مناقشه چهارم
- ۳۱۴..... ۳-۲-۳-۲-۲ دیدگاه آخوند خراسانی
- ۳۱۸..... ۴-۲-۳-۲-۲ دیدگاه محقق عراقی
- ۳۲۴..... ۵-۲-۳-۲-۲ دیدگاه محقق اصفهانی

- ۲۳۸ ۲-۲-۳-۶. بررسی کلمات محقق اصفهانی
 ۲۳۰ ۲-۳-۳. جمع‌بندی و بیان دیدگاه برگزیده.

فصل سوم: گستره قاعده / ۳۳۳

- ۲۳۵ نخست: مصادیق مستند به قاعده.
 ۱. مصادیق مستند به قاعده در فقه امامیه ۲۳۵
 ۱-۱. تعذر از ازالة تمام نجاست ۲۳۶
 ۲-۱. تعذر از ازالة نجاست با دفین و تسبیل و لوع ۲۳۶
 ۳-۱. تعذر از نزع نجاست به قدر معین ۲۳۶
 ۴-۱. تعذر از ازالة نجاست در میان چاه آب و بالوعه ۲۳۷
 ۵-۱. بهره‌گیری از بن و آله به جای خاک در تعفیر ۲۳۷
 ۶-۱. تعذر از شستن کامل اعضاء وضو به جهت قطع عضو ۲۳۸
 ۷-۱. تعذر از شستن کامل اعضاء وضو به جهت جیره ۲۳۹
 ۸-۱. تعذر از دو مرتبه شستن اعضاء وضو ۳۴۱
 ۹-۱. تعذر از مضغ کامل در وضو ۳۴۱
 ۱۰-۱. تعذر از شستن دست قبل از وضو ۳۴۱
 ۱۱-۱. تعذر از مباشرت در اعمال عبادی ۳۴۲
 ۱۲-۱. تعذر از حکایت کامل اذان و ادعیه ۳۴۲
 ۱۳-۱. تعذر از استبراء کامل ۳۴۳
 ۱۴-۱. جلوس حائض در عبادت‌گاه ۳۴۳
 ۱۵-۱. تعذر از اجرای کامل آداب اجتناب ۳۴۴
 ۱۶-۱. تعذر از اغسال سه گانه میت ۳۴۵
 ۱۷-۱. تعذر از تفصیل میت توسط محائل ۳۴۶
 ۱۸-۱. تعذر از تکفین کامل میت ۳۴۷
 ۱۹-۱. تعذر از اتیان اذکار و ادعیه نماز میت ۳۴۸
 ۲۰-۱. تعذر از تریع جنازه ۳۴۹
 ۲۱-۱. تعذر از طی مسافت معهود برای طلب آب ۳۵۰
 ۲۲-۱. مسح نمودن اعضاء وضو به جای شستن ۳۵۱

- ۳۵۲..... ۲۳-۱. تعذر از تیمم با کف دو دست
- ۳۵۳..... ۲۴-۱. تعذر از ایقاي کامل نمازهای ناقله
- ۳۵۴..... ۲۵-۱. تعذر از ستر کامل عورت
- ۳۵۵..... ۲۶-۱. تعذر از مراعات فاصله متعین میان مرد و زن در نماز
- ۳۵۶..... ۲۷-۱. لزوم ارتکاب اقل المحذورین
- ۳۵۸..... ۲۸-۱. تعذر از ایستاده خواندن نماز
- ۳۶۰..... ۲۹-۱. تعذر از قرائت کامل در نماز
- ۳۶۱..... ۳۰-۱. تعذر از رکوع و سجود متعارف
- ۳۶۳..... ۳۱-۱. تعذر از اداء تمام واجبات مالی
- ۳۶۴..... ۳۲-۱. تعذر از ایقاي متعلق نذر
- ۳۶۶..... ۳۳-۱. تعذر از ایقاي کفاره روزه
- ۳۶۷..... ۳۴-۱. لزوم پرهیز از مقطوعه و وء پس از بطلان
- ۳۶۸..... ۳۵-۱. تعذر از روزه در ای کمال
- ۳۷۰..... ۳۶-۱. لزوم گزینش راه کم سایه و کف
- ۳۷۱..... ۳۷-۱. تعذر از مباشرت در حج
- ۳۷۴..... ۳۸-۱. تعذر از اجرای کامل وصیت متوفی
- ۳۷۹..... ۳۹-۱. تعذر از بستن احرام در میقات
- ۳۸۰..... ۴۰-۱. انتقال حکم عضو اصلی بدن به عضو زائد
- ۳۸۲..... ۴۱-۱. لزوم اكتفا به قدر ضرورت در ترک واجب یا کردار حرام
- ۳۸۴..... ۴۲-۱. تعذر از احیاء کامل شب های قدر
- ۳۸۶..... ۴۳-۱. تعذر از تیاعد متعین رامی از جمره
- ۳۸۶..... ۴۴-۱. تعذر از اتیان جمار و قربانی بهینه
- ۳۸۹..... ۴۵-۱. تعذر از ذبح قربانی حج قرآن در محل متعین
- ۳۹۱..... ۴۶-۱. کشیدن موسی بر روی سر فاقد مو
- ۳۹۲..... ۴۷-۱. لزوم امر به معروف و نهی از منکر تا حد مقدور
- ۳۹۴..... ۴۸-۱. تعذر از اجرای کامل حدود و احکام
- ۳۹۸..... ۴۹-۱. تعذر از مراعات مصلحت اہم موکل یا مولی علیه

۳۹۸	۱- ۴۹-۱. لزوم مراعات مصلحت اصیل توسط نماینده
۳۹۹	۱-۱- ۴۹-۱. لزوم مراعات مصالح موکل توسط وکیل
۳۹۹	۱-۲- ۴۹-۱. لزوم مراعات مصالح موکلی علیه از سوی ولی
۴۰۱	۲- ۴۹-۱. لزوم مراعات مصلحت اہم
۴۰۲	۱- ۳- ۴۹-۱. لزوم مراعات مصلحت مهم در صورت تعذر از مراعات مصلحت اہم
۴۰۲	۵۰- تعذر از ذبح شرعی حیوان النادہ در چاہ
۴۰۴	۵۱-۱. تعذر از مراعات قید فوریت در واجب فوری
۴۰۵	۵۲- تعذر از اقامت قیود احکام
۴۰۷	۱- ۳- ۴۹-۱. فراموش نمودن تسمیہ در ابتدای اعمال
۴۰۸	۵۴-۱. تعذر از اہمال در نماز روی راحلہ
۴۰۸	۵۵-۱. عیادات و عیادت اہل بیت
۴۱۱	۵۶-۱. تعذر از تسلیم مالک همراه «امایملک»
۴۱۲	۵۷-۱. تعذر از جبران کالای مثلی در باب ضمان
۴۱۴	۵۸-۱. تعذر از انشاء صیغ عقود بہ عربی
۴۱۶	۵۹-۱. تعذر از تساوی دفعات در قصاص جراحات
۴۱۷	۶۰-۱. تعذر از دسترسی بہ مجتہد اعلم زندہ
۴۱۹	۶۱-۱. تعذر از برپایی آرسۂ حکومت اسلامی
۴۲۰	۶۲-۱. تعذر از یاری تمامی مسلمانان بلاد دیگر
۴۲۰	۲. مصادیق مستند بہ قاعدہ در فقه عامہ
۴۲۳	۱-۲. فقدان آب کافی برای وضو یا غسل
۴۲۴	۲-۲. تعذر از کفن و دفن و نماز میت متعارف
۴۲۵	۳-۲. تعذر از ادای کامل زکات
۴۲۶	۴-۲. تعذر از همراه بردن اموال در ہجرت الی اللہ
۴۲۷	۵-۲. تعذر از قسح عملی معاملہ
۴۲۸	۶-۲. تعذر از اجرای فعلی وصیت بہ وقف
۴۲۸	۷-۲. تعذر از گواہ گرفتن دو مسلمان بر وصیت
۴۳۰	۸-۲. عدم دسترسی بہ قاضی منصوب

- ۴۳۱..... ۹-۲. تداخل حد محاربه و قصاص یمنی
- ۴۳۲..... ۳. دیدگاه فقها پیرامون مصادیق قاعده
- ۴۳۳..... ۱-۳. دیدگاه مخالفین قاعده
- ۴۳۴..... ۱-۱-۳. دیدگاه محقق تراقی
- ۴۴۳..... ۲-۱-۳. بررسی کلمات محقق تراقی
- ۴۴۵..... ۳-۱-۳. دیدگاه محقق خوئی
- ۴۴۵..... ۴-۱-۳. بررسی کلمات محقق خوئی
- ۴۴۶..... ۲-۲. دیدگاه مؤلفین قاعده
- ۴۴۶..... ۱-۲-۳. دیدگاه شیخ بجنوردی
- ۴۴۷..... ۲-۲-۳. دیدگاه محقق روحانی
- ۴۴۸..... ۳-۳. دیدگاه بر
- ۴۵۱..... کهنه گشتار دوم: گستره عرصی قاعده
- ۴۵۱..... ۱. گستره حکمی قاعده
- ۴۵۲..... ۱-۱. جریان قاعده در واجب معلق
- ۴۵۳..... ۱-۱-۱. دیدگاه شیخ انصاری
- ۴۵۵..... ۲-۱-۱. دیدگاه محقق نائینی
- ۴۵۹..... ۳-۱-۱. دیدگاه محقق روحانی
- ۴۶۳..... ۴-۱-۱. بررسی کلمات محقق روحانی
- ۴۶۵..... ۵-۱-۱. دیدگاه برگزیده
- ۴۶۵..... ۲-۱. جریان قاعده در واجب غیری (مفتمی)
- ۴۶۶..... ۱-۲-۱. دیدگاه صاحب هدایة المسترشدين
- ۴۶۷..... ۲-۲-۱. دیدگاه محقق بجنوردی
- ۴۶۸..... ۳-۲-۱. دیدگاه برگزیده
- ۴۶۹..... ۳-۱. جریان قاعده در مستحبات
- ۴۶۹..... ۱-۳-۱. دیدگاه شیخ انصاری
- ۴۷۰..... ۲-۳-۱. دیدگاه امام خمینی
- ۴۷۱..... ۳-۳-۱. دیدگاه برگزیده

۴۷۱	۱-۱-۱. جریان قاعده در محرمات و مکروهات.....
۴۷۲	۱-۱-۲. دیدگاه شهید سید محمد صدر.....
۴۷۲	۱-۱-۳. مناقشه و پاسخ نخست شهید صدر.....
۴۷۲	۱-۱-۴. پاسخ حضرت استاد.....
۴۷۳	۱-۱-۵. مناقشه و پاسخ دوم شهید صدر.....
۴۷۴	۱-۱-۶. پاسخ حضرت استاد.....
۴۷۴	۱-۱-۷. مناقشه سوم شهید صدر.....
۴۷۵	۱-۱-۸. پاسخ حضرت استاد.....
۴۷۵	۱-۱-۹. دیدگاه برگزیده.....
۴۷۶	۲. گستره موضوعی.....
۴۷۶	۱-۲-۱. جریان قاعده در مالک دارا افراد.....
۴۷۷	۱-۲-۲. دیدگاه محقق.....
۴۷۹	۱-۲-۳. بررسی کلمات معنی و معانی.....
۴۸۱	۱-۲-۴. دیدگاه برگزیده.....
۴۸۱	۲-۲-۱. جریان قاعده در تکالیف مقید (مضبوط).....
۴۸۱	۱-۲-۲. دیدگاه شیخ انصاری.....
۴۸۵	۲-۲-۳. دیدگاه محقق اصفهانی.....
۴۸۷	۲-۲-۴. دیدگاه برگزیده.....
۴۸۷	۳-۲-۱. جریان قاعده در تکالیف دارای بدل اضطراری.....
۴۸۸	۱-۳-۱. دیدگاهها.....
۴۸۸	۱-۳-۲. پیش گامی جریان قاعده.....
۴۹۱	۲-۳-۱. انتقال به بدل اضطراری.....
۴۹۱	۳-۳-۱. جمع میان اتیان میسور و بدل اضطراری.....
۴۹۵	۴-۳-۱. تخییر میان اتیان میسور یا بدل اضطراری.....
۵۰۰	۵-۳-۱. قول به تفضیل.....
۵۰۲	۲-۳-۲. دیدگاه برگزیده.....
۵۰۵	کلیات: گستره طولی قاعده.....

- ۵۱۷..... ۱. راهبند های جریان طولی قاعده
- ۵۱۷..... ۱-۱. دشواری احراز موضوع قاعده
- ۵۱۷..... ۱-۱-۱. دیدگاه محقق نائینی
- ۵۱۹..... ۲-۱-۱. دیدگاه محقق بجنوردی
- ۵۱۱..... ۳-۱-۱. دیدگاه برگزیده
- ۵۱۳..... ۲-۱. پیش آمد تخصیص اکثر
- ۵۱۴..... ۱-۲-۱. پاسخ آخوند خراسانی
- ۵۱۵..... ۲-۲-۱. پاسخ محقق اصفهانی
- ۵۲۱..... ۲-۱. پاسخ امام خمینی
- ۵۲۱..... ۳-۲-۱. پاسخ حضرت استاد
- ۵۲۲..... ۳-۱. لزوم تفسیر عمده ها
- ۵۲۲..... ۱-۳-۱. دیدگاه برگزیده
- ۵۲۳..... ۲-۳-۱. دیدگاه مخالفین
- ۵۲۴..... ۳-۳-۱. دیدگاه برگزیده
- ۵۲۵..... ۲. ملاک جریان قاعده
- ۵۲۵..... ۱-۲. نبوند عرفی
- ۵۲۵..... ۱-۱-۲. دیدگاه آخوند خراسانی
- ۵۲۸..... ۲-۱-۲. دیدگاه امام خمینی
- ۵۳۱..... ۲-۲. تعیین شرعی
- ۵۳۱..... ۱-۲-۲. دیدگاه محقق نائینی
- ۵۳۲..... ۲-۲-۲. دیدگاه محقق بجنوردی
- ۵۳۳..... ۳-۲. دیدگاه برگزیده
- ۵۳۵..... کتاب نامه

سخن آغازین

بسم الله الرحمن الرحيم

والحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا ونبينا أبي القاسم محمد وعلى آله الطيبين الطاهرين المعصومين ولعنة الله على أعدائهم أجمعين.

اما بعد، بر کسی پوشیده نیست که حیات اسلام، پویایی، پاسخ‌گویی و حضور این دین اکمل در همه ابعاد زندگی امروزی بشر - در رتبه نخست - بر شالوده اجتهاد و فقاہت استوار است و استمرار آن نیز جز از همین رهگذر نخواهد بود. امروزه در حوزه‌های علمیه - بحمدالله - بحث‌های ژرف کلامی، فلسفی، تفسیری، تاریخی و ... در سطوح خوبی برخوردار است. اما به یقین، اگر همه این دانش‌های شریف و وزین در یک کفه ترازو، و فقه اجتهادی در کفه دیگر آن نهاده شود، لسان ترازو در جهت دومی و حاکی از سنگینی آن پائین‌تر خواهد آمد. چه؛ همه اقشار جامعه در ساحت فردی و اجتماعی - از بدو تولد تا دم‌مرد - احاطه به محفظه نیازمند دانش شریف فقه هستند و این، اجتهاد دم به دم است که چهره آن را نو به نو می‌کند.

هم‌چون سایر علوم و فنون، صناعت اجتهاد و فقاہت نیز - که از یک جنبه دانش، و از جنبه‌ای دیگر صنعت و هنر است - قانون‌مند بوده و افزون بر ملکه اجتهاد، به قواعد علمی و فنی و ضابطه‌ها و اصطلاحاتی پشت گرم است که در درجه نخست از سوی ائمه اطهار (علیهم‌السلام) و در مراحل بعدی توسط مجتهدین و نوابغ فن بر ساخته گردیده و قابل تعلیم و تعلم می‌باشد. و از جمله مهم‌ترین این بر ساخته‌ها، قواعد کلی فقهی است.

یکی از ویژگی های مهم فقه امامیه، توانگری بن مایه های روایی آن است که به برکت نزدیک به سه قرن حضور و دُرُفشانی ائمه معصومین (علیهم السلام)، بیش از پنجاه هزار حدیث فقهی به دست ما رسیده، و شاید به جهت وجود همین گنجینه گران بهاست که می بینیم بحث از قواعد فقهیه، تا قرن هفتم - و مشخصاً تا زمان شهید اول (علیه السلام) - جای گاه چندان حائز اهمیتی در میان فقهای امامیه (علیهم السلام) دست و پا نکرده است؛ در حالی که می شد همین روایات را - از منظری دیگر - به عنوان سرمایه بزرگی برای استخراج قواعد فقهی تلقی نمود. این در حالی است که احکام فقهی قابل اعتماد اهل سنت، از حدود پانصد حدیث فراتر نمی رود و از همین رو سناسازی و به کارگیری قواعد در نزد عامه، از آغاز رونق داشته است.

اما با توجه به گسترش روزافزون مسائل نوپیدا و مستحدثه ای که مسبوق به سابقه نیست - به ویژه در دینی کنونی - و با این روند توسعه شگفت انگیز موضوعات علمی و تجربی - به نظر می رسد که فقه امامیه نیز نیازمند روی کردی نوین به بحث قواعد فقهی است. چرا که تبیین و پردازش روابط انسان ها با معارف دینی، با خویشان و نزدیکان و سایر انسان ها، و حتی با محیط زیست و دولت و حکومت - در تمامی اعصار و امصار - بر عهده این دانش شریف است و بر این پایه، شناسایی و استخراج هر چه بیشتر قواعد کلی فقهی می تواند دستمایه فقیهان را برای اظهار نظر بهتر در عرصه های فردی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، پزشکی و امنیتی، به شکل قابل توجهی تسهیل ساخته و ابزار شایسته ای برای روزآمد کردن و تحرک بخشی و پویاسازی فقه در اختیار آنان قرار دهد. و بی تردید، وسعت بخشیدن به قلمرو پاسخ گویی فقه، جز از این راه امکان پذیر نخواهد بود. در گزاف نیست اگر گفته شود قواعد فقهی، رکن رکن روزآمدی فقه در زمان حاضر است.

به هر روی، در میان ابزار اجتهاد و فقاہت، نقش مهمی که قواعد فقهی در تحقق و استخراج احکام دارد، قابل انکار نبوده و در این برهه از زمان، هیچ بحث دیگری در میان مباحث فقهی و اصولی، به این پایه از اهمیت نمی رسد؛ تا جایی که بزرگ احیاگر قواعد فقهیه، مرحوم آیت الله العظمی سید حسن موسوی بجنوردی (رحمه الله)، روش متداول تدریس خارج فقه را برای پرورش شاگردان ناکافی می دانست و بر این باور بود که این شیوه، قواعد

اساسی اجتهاد را به طلبه نمی‌آموزد تا بتواند از آن در موارد مشابه دیگر نیز استفاده کند. ایشان معتقد بود که اساتید بایستی به طرح قواعد فقهی پرداخته و سپس کاربرد و تطبیق آن بر مصادیق را به شاگردان بیاموزند. محقق عظیم‌القدر امام خمینی ره نیز با تأکید بر «فقه جواهری»، به اهمیت و ضرورت بحث از قواعد فقهیه توجه داشت و متد علمی و دقیق فقهی را به دقت و تسلط کامل بر قواعد فقهی و استنتاج منظم فروع از آنها معنا می‌فرمود. هم چنین والد محقق اینجانب مرحوم آیت الله العظمی فاضل لنکرانی ره، همواره ضرورت جمع آوردن و تدوین مجموعه‌ای از قواعد فقهیه را یادآور می‌شد و علاوه بر توجه وافیه به این مهم در ترمین کتب فقهی و اصولی خویش، تألیف و تصنیف کتاب مستقل «القواعد الفقهیه» - در چنین سبک - را نیز در دستور کار داشت که مع الاسف، بهار عمر یر برکش چندان نپایید تا آن را به سرانجام برساند.

بر این پایه، راقم این سطور نیز به تبع این بزرگان بر آن شد تا در کنار درس و بحث به شیوه رایج حوزه‌ها، بحث از قواعد فقهیه را نیز پی گرفته و به فراخور مباحث فقهی و اصولی و گاه به گونه مستقل، آن‌ها را مورد سنجش و بحث قرار دهد؛ که از سال ۱۳۷۶ تاکنون - به فضل الهی - توفیق بحث در خصوص بسیاری از این قواعد نصیب شده و مباحث مربوط به هفت قاعده نیز در هفت جلد، به زیور طبع ارسته گردیده است.

آنچه اکنون پیش روی خواننده گرامی است، هشتمین جلد در سلسله درس‌های قواعد فقه است که به قاعده «میسور» اختصاص دارد. آن گونه که هویدا است، همه قواعد فقهی بر یک ارزش نیستند و برخی از آنها، به جهت وسعت قلمرو جریده، نیز - که به جهت بر سایر قواعد و احکام در رتبه بالاتری قرار دارند. اگر به تعبیر زیبایی برخی بزرگان، قواعد «حاکمه‌ای مثل «لا ضرر» و «لا حرج»، عنوان راز و رمز تحرک و حیات اسلام و انطباق دهنده آن با پیشرفت‌ها و توسعه روزافزون بشریت را - از طریق تعدیل و کنترل قواعد دیگر - به خود گرفته اند، بی‌شک بایستی قاعده «میسور» را نیز از این دسته قواعد دانست که بر سرتاسر فقه و تمامی عموماً و اطلاقات اوامر و نواهی شرعی حکومت

داشته و در انطباق و شمول احکام اسلام بر تمامی مکلفین - از هر نژاد و قبیله با هر مقدار از تمکّن و توانایی - عمده‌ترین نقش را ایفا می‌کند.

مباحث مربوط به این قاعده شریفه - که در رمضان المبارک سال ۱۴۳۷ قمری برابر ۱۳۹۵ شمسی مورد بحث و بررسی قرار گرفت - توسط یکی از فضلاء اوزنده بحث، محقق ارجمند جناب حاجت الاسلام و المسلمین آقای سید مرتضی میرزاده اهری - دامت افاضاته - با قلمی شیوا و دقت و تتبعی ستودنی تقریر و تنظیم گردیده و تعلیقات مفیدی نیز توسط استاد بزرگوار آن افزوده شده است. از ویژگی‌های ممتاز و قابل ذکر این اثر، جامعیت کم‌نظیر و فراگیر آن نسبت به اقوال مطروحه در خصوص موضوع بحث، و نیز استدلال به برخی آیات قرآنی، تمهید برای قاعده میسور است که تاکنون در کتب فقهی و اصولی پیشین، مسبوق به سابقه نبوده است. هم‌چنین بحث‌های مبسوط پیرامون مستندات روایی سه‌گانه قاعده، طرح تطبیقی بسیاری از فروع و مصادیق آن از سرتاسر فقه امامیه و عامه، و بحث‌های دقیق پیرامون گستره عرضی و طایفه قاعده از دیگر ویژگی‌های منحصر به فرد کتاب حاضر به شمار می‌آید. امید است که این اثر برای محققین و جویندگان دانش فقه و قواعد شناسی، مثمر ثمر بوده و زمینه‌ساز رشد و تعالی ایشان در این زمینه گردد. ان شاء الله.

مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)

محمد جواد فاضل لنکرانی

۱۳۹۶/۲/۲۱

پیش‌گفتار

اواخر ماه شعبان الحرام ۱۴۲۷، زمانی که توشه سفر تبلیغی خویش را آماده می‌نمودم، باخبر شدم که استادنا الانعام حضرت آیت‌الله حاج شیخ محمد جواد فاضل لنکرانی رحمته تدریس قاعده فقهی میسور را در زمره برنامه خویش در ماه مبارک رمضان قرار داده است.

اهمیت قاعده میسور بر کس بی‌خبر نیست. دین و برد گسترده آن - که بسیاری از ابواب عبادات و معاملات و حتی مسائل فقهی را در بر می‌گیرد - بر لزوم بحث و بررسی دقیق مفاد، مدارک و سایر مباحث مربوط به این قاعده دلالت داشته و اهتمام روزافزون فقهای متأخر و معاصر رحمته به تحقیق و تدریس قاعده یاد شده، خود مهر تأییدی بر جای‌گاه ویژه آن در میان سایر قواعد فقهی می‌باشد. افزون بر این، ناهم‌سانی بسیار دیدگاه‌های فقها و اصولیون متأخر و معاصر و اظهار نظرهای گوناگون درباره قاعده و حجیت آن - که به صدور فتاواهای گوناگون - چه با متقابلی در حیطه فروع مرتبط با قاعده انجامیده است - به روشی نقش مهم اتخاذ مبنای اجتهادی و جهت‌گیری فقهی در این زمینه را جلوه‌گر می‌سازد.

این موارد و بالاتر از همه، شوق حضور در جلسات درس سرشار از بهره و ثمرات استاد رحمته چنان وجودم را فراگرفته بود که نخست قصد داشتم برنامه سفر را لغو نموده و ماه مبارک را در قم بمانم و از انقباس قدسیه ایشان کمال بهره را ببرم؛ اما خود آن جناب با تأکید بر اهمیت تبلیغ و منبر، این کمترین را ترغیب به رفتن نمودند.

با این حال، به برکت لحظات پر خیر ماه مبارک رمضان و هم‌زمان با برنامه تبلیغی، با بهره‌گیری از ریاتار پر سرعت و همکاری دوستان پراج، صوت و متن دروس را هر روز از پایگاه اطلاع‌رسانی حضرت استاد گرفته و از راه دور حفظ کافی و بهره‌وفای می‌بردیم. هم‌چون سایر مباحث فقهی و اصولی، کلمات دُریشان ایشان را در این زمینه نیز حائز دقائق و رقائق بسیار و در نهایت جامعیت یافتیم و همین امر سبب شد تا نوشته‌هایم را منظم نموده و در اختیار معاونت محترم پژوهش مرکز فقهی ائمه اطهار (علیهم‌السلام) قرار دهیم. ایشان برای استفاده سایر طلاب و خوشه‌چینان خرمن علوم و معارف حوزه‌های علمیه، زمینه چاپ و نشر آن را فراهم آوردند.

برای آشنایی با سبوه این نوشتار، خوانندگان عزیز بایستی توجه داشته باشند که متن کتاب را تقریباً دروس حضرت استاد (علیهم‌السلام) و آموزه‌های ایشان در این زمینه، تشکیل می‌دهد که به قلم نگارنده با حفظ کامل پیکره بیانات و مقصود ایشان و رعایت امانت در نقل - از حالت بیانی و محتوایی به گونه نوشتاری درآمد است. از این رو اضافات نگارنده هم‌چون بیان دیدگاه‌های متفلسفانه یا محتمالی در کلمات معاصرین، در پانوشت مطرح گردیده و در صورتی که احیاناً برای تکمیل مباحث مطلبی به متن کتاب افزوده شده باشد، حتماً مورد تذکر قرار گرفته است. به هر روی که شش شده است که تا جای ممکن، سخنان همه بزرگانی که پیرامون قاعده اظهار نظر نموده‌اند، به گونه‌ای جامع و مانع مورد طرح و بررسی قرار گیرد؛ تا خوانندگان گرامی را از مراجعه به منابع دیگر بی‌نیاز سازد.

کتاب حاضر در سه فصل تنظیم شده است: فصل نخست با سه باب کلیات، ابتدا مفاد قاعده و مفردات آن، سپس تعابیر، حجیت، نوع و صنف قاعده و در نهایت تاریخچه و پیشینه تحقیق را مطرح می‌کند. فصل دوم به ادله و مستندات قاعده اشاره دارد. و بالاخره در فصل سوم، به حدود و شروط قاعده پرداخته شده و مصادیق شرایط اجرا و گستره عرضی و طولی آن در قلمرو فقه مورد بحث قرار گرفته است.

هم‌چون همیشه این کمترین اذعان دارد که نوشته‌اش خالی از کاستی نیست و آنچه از کمی و کاستی که در آن باشد، از قلت توشه علمی اوست؛ نه ساحت عرشی حضرت

استاد رحمته الله علیه از این رو مستدعی است که سروران و اهالی فضل و دانش، قصور و تقصیر نگارنده را بر وی بخشیده و با تذکرات خویش برای رفع کاستی‌ها و نقایص احتمالی، وی را رهین منت سازند.

در پایان، ضمن آرزوی علو درجات برای مؤسس فقید مرکز فقهی ائمه اطهار رحمته الله علیه - مرحوم آیت الله العظمی فاضل لنکرانی رحمته الله علیه - از مدیریت ارجمند مرکز جناب حجت الاسلام والمسلمین حاج شیخ محمد رضا فاضل کاشانی، معاونت پیشین و فعلی پژوهش آقای دکتر محمد مهملی مقدادی و حجت الاسلام والمسلمین حاج شیخ محمد جعفر طبسی و سایر عزیزانی که در تهیه و نشر این اثر نگارنده را یاری نموده‌اند، و به‌ویژه از حسن توجهات استاد بزرگوارم بقیة الفقهاء حضرت آیت الله حاج شیخ محمد جواد فاضل لنکرانی رحمته الله علیه کمال تشکر و سپاس خویش را اعلام نموده و از حضرت حق رحمته الله علیه خواستار عمر باعزت برای ایشان و توفیق مکرر گزاری بر نعمت وجودشان می‌باشم.

قم - مرکز فقهی ائمه اطهار رحمته الله علیه

سید مرتضی میرزاده اهری

۱۳۹۶/۶/۱۱